№ 2

ПЕТКО Ю. ТОДОРОВ

9·10·1879 год. — 80 — 9·10·1959 год.

гр. Елена, 9 октомври 1959 г. ★ ЮБИЛЕЕН ЛИСТ ★ Брой — единствен ★

Издава ЮБИЛЕЙНИЯТ КОМИТЕТ по чествуването на П. Ю. ТОДОРОВ

СЛОВО

при откриване на барелефа на П. Ю. Тодоров на родната му къща (4 октомври 1959)

Драги съграждани на П. Тодоров!
Драги гости!
Другари!

Времето е най добрият и безпристрастен ценител на човешките дела. То именно показа, че колкото повече се отдалечаваме от кончината на Петко Юрданов Тодоров, толкова повече скъп ни става той, скъп и незаменим труженик на перото, доблестен гражданин и общественик.

Все повече и повече върху фона на безпощадното и бързо преходно време се откроява вашият велик съгражданин и български писател с красотата и дълбокия исторически смисъл на своето историческо дело, с майсторството си в областта на българското художествено слово, с оная жизнена сила и значение, които се крият в живота и дейността му.

Когато оценяваме заслугите на един човек, винаги изхождаме от онова, което е трайно и значително у него, онова, с което той е извоював своето право на безсмъртие, с което сияе името му през вековете.

Наистина! Пред какво по-напред да се удивляваме в живота и творчеството на П. Ю. Тодоров! Пред смелостта на младия, още непълнолетен гражданин, който надига глас в името на правдата, за да заклейми тиранията и коварството на монархизма у нас, в името на свободата на своите поробени братя? Пред благородния порив на зрел човек, който поздравява с първата ластовица на свободата своите руски събратя през 1905 г. първата руска революция ли? Или пред прогресивния писател, който 1910 г. се опълчва редом с всичко честно и добро у нас против мракобесническия славянски събор в София и пише изобличително писмо до неговия организатор, вашия съгражданин С. С. Бобчев?

Безспорно, писателят не е само общественик, който живее с болките и нуждите на своето време. И не само слетлите прояви на общественика и патриота Петко Ю. Тодоров могат да ни обяснят обаянието на неговото име и дело.

За нас и за поколенията образът на Петко Тодоров има цена преди всичко като писател, като представител на българското художествено слово. Нима е допустимо още колебание и неяснота по отношение на неговото литературно дело, когато знаем какво е сторил той за българската литература, какво е бил той за нея за своето време? И какво е днес, когато идилиите и драмите му живеят в душите на читателите и зрителите? Без него градината на нашата литература би била лишена и от аромата на неговите прекрасни идилии и от високата идейност и майсторство на неговите драми. А много от неговите идилии ни разкриват примамливите пориви на нашата народна селска младеж, нейното недоволство от сковаващите форми на бита, нейното пламенно чувство за правда. Могат ли да бъдат зобравени тези типични образи, с които са населени неговите идилии, така очарователни и поетични, които ни въвеждат в българския живот и ни сочат тежкия път, по който са минали толкова поколения в борба за по-висок и смислен външен и духовен живот? А този мъчителен и славен път е отбелязан в „Нехранимайка", „Неговата син". Нима жертвите на суровите житейски обстоятелства, които подрязват крилете на младите и им пречат да достигнат своето жадувано щастие и да прекарат наистина един човешки живот, нима всичко това не говори за дълбоко обществено чувство на писателя, за неговата хуманност и демократизъм, нали именно чрез тях той разкрива колко слаб е човекът в своята самотност и колко силен е чрез колектив. Въпреки нерадостната съдба на тези несретници ние се вълнуваме от тяхното недоволство от живота, но се вълнуваме и от тяхната непобедима жизнерадост — жажда за волност и красота. Кой ако не Петко Тодоров пръв ни изобрази с такава сила и превлекателност поезията на младостта, на любовта и на труда и показа колко пагубни са дребнавите грижи във всекидневието, когато обикновеният вместо да се радва на живота, страда и гине смазан от неправди и злини. Само това да беше отразил в своето творчество Петко Тодоров, да беше оставил само своите високопоетични и пълни със жизнерадост идилии, в които народният живот е отразен с дивна българска реч, стигаше, за да остане паметта за него неуязвима от времето. В неговите идилии и драми ние виждаме и делото на новатора, който не само внесе нов жанр в нашата литература—идилията—почти непозната преди него—но който създаде и нов тип драма наситена с вътрешна конфликтност и проблемност, която отразява борбата на новото против старото. Общоизвестен факт е, че ако Тодоров се е простил някога със социализма, той не е задушил в себе си връзката със живота и й е дал своеобразно, но вълнуващо отражение в своето творчество и по такъв начин не е останал съвсем чужд на своите младежки увлечения и стремежи. Тук му е мястото да подчертая неправилната характеристика, давана му от някои критици някога, че той бил много мек и пасивен човек, лишен от енергия и воля за дейност. Позволете ми да призная, че аз познавах Петко Тодоров, с когото заедно съм работил като студент в една редакция, дето той идваше всеки ден, силно заинтересован от събитията, необикновено деен и енергичен. Висок, слаб, със светлочервеникава брада и приятен глас, той внасяше оживление в разговора и проявяваше високите си качества на буден и честен гражданин и патриот. Та това е толкова видно от неговите драми. Не поставя ли той в „Зидари" въпроса за личното и обществено начало в живота и не показва ли там, че в класовото общество общата борба често е осъдена на несполуки поради класовата противоречивост. Нали той в образа на Дончо заклейми егоизма и неспособността да се задуши личното чувство в името на общите интереси, а в образа на Христо изграждането на възвишената идея за саможертва в името на общото благо? Драмата „Първите" не разкрива ли пред нас величието на борбата против старото и отживялото в лицето на даскал Димитър, народния интелигент, който е борец за новото, прогресивното начало в живота, опрян на колектива, на здравите обществени сили на еснафи и селяни и който с висока моралиа чест се отвращава от Ганчо Куката, който в общото дело вижда само възможностите за своите лични изгоди. Та това са драми със съвременно звучение, колкото за ролята на безкористните и чисти устреми за прогреса и добруването на народа. Нима със „Змейова сватба" Тодоров не посочва, че и най-силната личност не струва нищо, когато е откъсната от колектива и още повече не може да бъде обществено полезна, щом се отказва от принципа на активната борба против злото в живота? Най-сетне вековното чувство за семейственост у народа, което е било всякога градивно и жизнено, според Тодоров губи своята спонителност от дребнавите ежби и прищевки на старите и селските клюкари, внася раздори и конфликти, които тровят семейната атмосфера и подбиват здравите инак основи на семейността.

Петко Тодоров ще пребъде със своята жизнена проблемност в идилиите и драмите си въпреки индивидуалистичните увлечения на своите герои, обясними за епохата. Защото той е стоял винаги върху позициите на народа. С творчеството си той ни съдействува днес в грандиозното настъпление към социализма и комунизма, с благородството на духа си и възвишения хуманизъм и демократизъм на своето творчество по пътя към новия живот, към светлото и прекрасно социалистическо бъдеще.

Цветан Минков

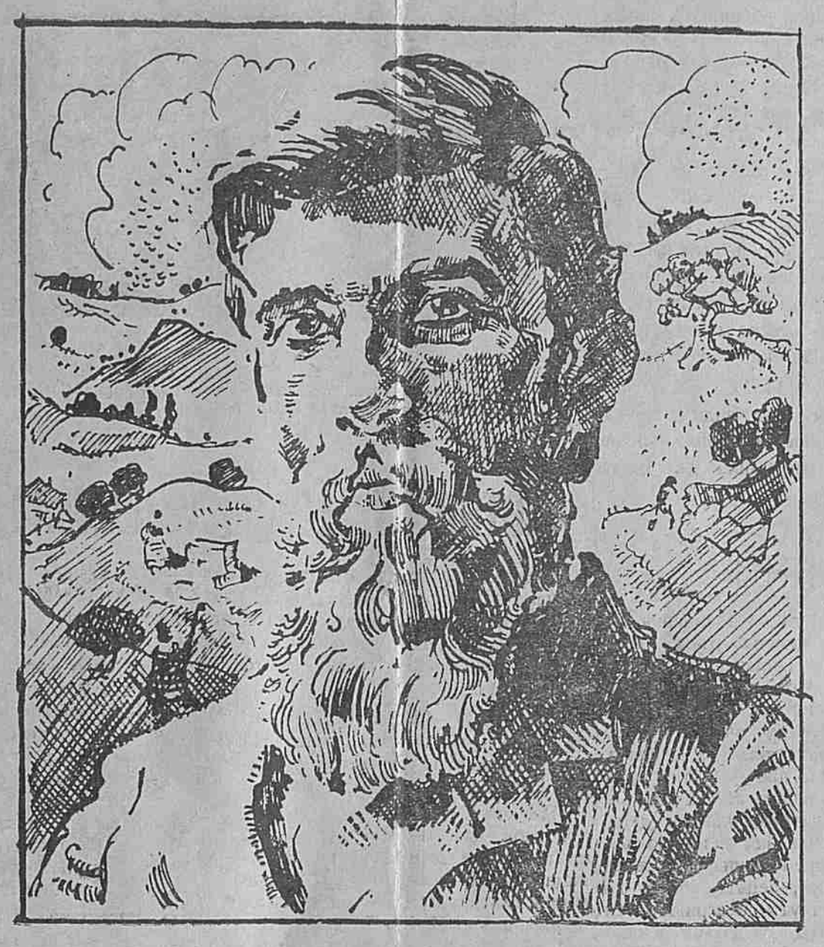

Писател — гражданин

ПОЗДРАВИТЕЛНА РЕЧ

от Виталий Ив. Злиднев — литератор от Института по славяноведение при Академията на науките на СССР. Речта е произнесена на руски език пред тържественото събрание на 3. X.

Скъпи другари, другарки и колеги!

В тия тържествени дни, когато българската общественост отбелязва 80-годишния юбилей на големия и талантлив български писател Петко Тодоров, позволете ми към вашите приветствия да присъединя и поздрава на присъствуващите тук съветски литератори, като изразители на съветската общественост.

Името на Петко Тодоров е скъпо нам, като име на прогресивен писател, писател внесъл свой дял в развитието на самобитната българска литература. Ние високо ценим неговото литературно наследство в прозата и драматургията, ние ценим неговата литературно-критическа и изследователска дейност насочена към укрепване връзките между българите с другите славянски народи.

Особено ни е скъпо това, че Петко Тодоров, като първенствующ представител на литературната общественост на своето време, е направил много за укрепване на руско-българските и литературни връзки.

Ние добре помним, че Петко Тодоров като никой друг писател на своето време, беше близъм на нашия велик писател Максим Горки. Тяхната лична дружба, техните културни и литературни връзки съставляват важна страница в историята на руско-българските връзки.

Сега тая дружба възмъжа, укрепна и стана велика обществена и политическа сила и ние с чувство на дълбоко уважение си спомняме за Петко Тодоров, способствувал за създаването ѝ.

Нека в това отношение личния пример на Петко Тодоров послужи на нашето общо дело.

Да живее и процъфтява нерушимата братска българо-съветска дружба!

ПОСВЕЩЕНИЕ

на ПЕТКО Ю. ТОДОРОВ

Във хаджийския дом ли горчи —
има злато и хляб и сланина —
та зажали за чужди очи
по далека и пуста чужбина. . .

Хаджи Петко ли вече е стар?
Натежаха ли скръб и проклятия,
та извика на грозния цар:
— О, махни се от моите братя!

Где си, где си, поете? Стани!
Гурбетчии се върнаха с радост
и в сърцата ни вече звъни
твойта песен „на воля и младост". . .

В глухи соби не трепка свещта,
не огласят тъжовни кавали,
и „Несретник" не скита в нощта,
и „Гусларева майка" не жали . .

Вече стана животът по-друг —
надойдоха „Зидари" по-нови
и разбиха с железен юмрук
и царе, и сълзи, и окови. . .

Хаджи Петко е мъртав, а ти —
ти, приятел на бедни и прости,
отвори ни крайпътни врати —
в твоя дом
ние идем на гости. . .

П. А

Приветствие от Ламар

Скъпи съграждани на П. Ю. Тодоров! Като скромен израз на любовта на народа към делото на писателя, откривам този барелеф.

Нека името и делото на писателя Ви озарява пътя към победата на комунизма, към вечното човешко щастие.

Пазете го и имайте го навеки!

☆ ☆

Приветствие от Рикардо Пикйо

професор от Римския университет

Приветствието е произнесено на тържествения обед даден в чест на гостите на 4 окт.

„В Родината на Петко Тодоров, в неговия хубав край, за делото на хуманизма и международната солидарност, вдигам тост, скъпи приятели!"

☆ ☆

Приветствие от Мустай Керим

башкирски поет

Както планините са вечни — съединявайки държави и народи, така и дружбата за мир и социализъм ни съединява в едно. Нека крепне тая дружба от ден на ден.

Вдигам тост за тази дружба!

ЛЕТОПИС—1959 Г.

* През юли бе изграден юбилеен комитет в гр. Елена по чествуване 80 годишнината от рождението на П. Ю. Тодоров.

* На 3 октомври в гр. Елена се състоя тържествено събрание, посветено на П. Ю. Тодоров, на което присъствуваха наши и чуждестранни гости.

* По решение на ГНС, „Новият квартал" се наименува „Кв. Петко Ю. Тодоров".

* На 4 октомври бе открит паметнаплоча — релеф с образа на писателя.

ПРИВЕТСТВИЕ

от името на Института за българска литература на тържеството по случай 80-годишнината от рождението на Петко Тодоров (Елена, 3. X. 1959 г.)

Другарки и другари,

Науката, както е известно, не се влияе от локалния патриотизъм, когато трябва да даде обективна историческа преценка на един или друг обществен деец. Но опитът ни учи, че локалният патриотизъм е сила, чието благородно, обществено полезно проявление никога не бива да се пренебрегва при подобна преценка, че той може повече или по-малко да помогне тази преценка да бъде по-пълна и по-вярна.

Струва ни се, толкова спонтанно проявената любов на еленчани към техния роден Петко Тодоров, заедно с интереса на съвременните читатели към него, не ще останат без значение и за нашата литературна история и критика. Защото в една или друга степен такива демократични почини, в които се изявява непринудено народната признателност, спомагат да се види истинският творчески ръст на даден писател, да се почувствува непосредствено как живее той в съзнанието на народа, да се схване по-пълно неговото действително обществено, национално значение. Защото при последна сметка най-безпогрешен литературен критик е народът.

Днес, когато 80-годишнината от рождението на Петко Тодоров ни е събрала на това тържествено чествуване в родния му град, не можем да не припомним, че буржоазната литературна критика в миналото направи твърде много коварни усилия, за да възвеличи слабите страни и да омаловажи или просто да премълчи тъкмо действително ценното в творческото дело на този талантлив майстор на идилията в българската литература. В първите години след 9 септември наследството на тази критика не малко ни попречи, за да не успеем да дадем една научно-обективна, марксистко-ленинска преценка за неговото наистина дълбоко противоречиво, но по основа безспорно хуманистично и демократично творческо дело — творческо дело, в което си дават своеобразна среща романтизъм и реализъм.

Поетът Ламар от Съюза на българските писатели — открива барелефа с образа на П. Ю. Тодоров на родната му къща в гр. Елена.

Много естествено, нашата марксисто-ленинска литературна наука съвсем не се задоволи с печалното наследство на буржоазната критика. Започнаха основни и задълбочени изследвания, които са на път да покажат в цялостна и правдива светлина личността и творчеството на Петко Тодоров, да установят истинското им значение за литературното и културното развитие на нашия народ.

В тези усилия най-дейно участие взема колективът на щатните и нещатни научни работници в Института за българска литература при БАН. През последните години Институтът обръща сериозно внимание на проучванията върху литературното наследство на Петко Тодоров. Нека отбележим мимоходом, че бележитият автор на „Сенокос", „Гусларева майка" и „Първите" не случайно стои в съзнанието на такива крупни творци на българското слово като Пенчо Славейков и Пейо Яворов. Днес научни работници пишат специален очерк за него в подготвяната академична 4-томна история на българската литература, обстоен летопис на живота му, публикуват архивни материали за писателя, най-сетне в перспективен план е поставен въпросът за написване цялостна монография за писателя.

Нашата литературна наука естествено не възнамерява да реабилитира, нито да премълчи погрешните стъпки в жизнения и творчески път на Петко Тодоров — тя няма да извини неговите индивидуалистични увлечения, които го отдалечаваха от народа и прогресивните традиции в българската литература. Но няма никакво съмнение, че нашата марксистко-ленинска наука, която се вдъхновява от идеите и делото на Комунистическата партия, и която непрестанно обогатява своя опит от постиженията на великата съветска наука, ще се обявява против всяко подценяване на истински ценното в литературно наследство на писателя. Все по-успешно ние освобождаваме чистия благороден метал на това наследство от наслоенията на буржоазната ръжда, за да го отнесем като ценен влог в нашата национална културна съкровищница. Ние съвсем не сме забравили, че даже великият Максим Горки виждаше у Петко Тодоров един от талантливите творци на българската литература. Също така ние добре знаем, че редица от идилиите и драмите на Петко Тодоров продължават и днес да вълнуват нашия читател, да упражняват върху него прогресивно идейно-познавателно и обществено-възпитателно въздействие.

Уважаеми съграждани и потомци на Петко Тодоров, устроените от вас внушителни тържества в негова чест свидетелствуват красноречиво, че писателят се връща отново и завинаги в родния си град — вече като духовен негов жител; че той е намерил най-сетне заслужено място в душите и сърцата на признателните поколения — такъв, какъвто добре го очерта в доклада си тази вечер др. Георги Константинов.

Ето защо, поднасяйки ви горещите привети на научните сътрудници при Института за българска литература, от тяхно име искаме да ви уверим, че нашата литературна наука, наред с правеното от Съюза на българските писатели, също така ще изпълни с чест дълга си към безсмъртния син на град Елена и виден представител на българското художествено слово, за да може неговото творчество да се включи с всичките си живи струи в общия могъщ поток на нашата от година на година процъфтяваща социалистическа култура!

Кръстьо Генов
старши научен сътрудник в Института за българска литература при БАН

Съгражданите на Петко Ю. Тодоров си спомнят...

Баба Роза Икономова
— 84 годишна

Баба Роза е роднина на П. Тодоров — дядо и (по майчина линия) — поп Андрон и бащата на Иларион Макариополски — х. Стоян са братя. . . С чувство на най-голяма радост баба Роза разказа свои спомени, които тя е съхранила за Петка.

„. . . Бяхме съседи с Юрдан х. Петков. Петко и Христо като по-големи момчета идваха да играят с братята ми, които му бяха акрани. Спомням си, че им правех кавардисано мисирено брашно, подслаждано със захар. Слагах им в чашки. А те с пълни уста го издухваха, изричайки: — „По-оо-оп“ и се заливаха от смях. . .

Петко беше висок, слаб. Не му провървя учението в Търново, та баща му го изпрати в Тулуза. Идваше си рядко през ваканциите. Беше много скромен — дружеше с всички младежи. Особено приятна му беше работата около читалището“.

Петър Я. Кирчев
— 83 годишен

Петко беше по-млад от мене с 3 години. Дружбата ни почна от детинство. . . По-късно тя укрепна и на партийна почва. За разлика от баща си и брат си Христо, които бяха демократи, Петко се смяташе за радикал. Той бе зле настроен към повечето от партиите, смятайки ги за привърженици и крепители на династията. . .

По време на учението му в чужбина Петко идваше в Елена и тогава равцъфтяваше отново дружбата ни. Веднаж той, Иван Кирилов и един непознат идваха у нас на гости в Марян, където учителствувах. Майка ми ги нагости с кисело мляко. — Защо се храните с дървени лъжици? — полюбопитствува непознатият. — Нищо! — побърза и вместо нас отговори Петко. — Щом са чисти, може и с тях да се яде сладко! . . .

Дълбоко в паметта на дядо Петър се е врязал случаят, когато Петко произнел смела реч против Фердинанда в читалищния салон пред гражданството. — „Бях секретар — продължава дядо Петър. . . В навечерието на общоградското читалищно събрание Петко ме срещна и помоли да включа в дневния ред и кратка беседа: „За значението на художествените картини“. Вечерта салонът се претъпка от хора — младежи, чорбаджии, попове. Когато се изчерпа дневният ред дадохме му думата. Отначало той говори без нерв — подхождаше към въпроса научно — изясняваше. Той обясни, че читалищата са се родили през възраждането, като огнища на народностна просвета и национално съзнание и тяхното бъдещо предназначение е това. Тогава той трепна, вдигна ръка към портрета на Фердинанда и изрече: — „Ами този чужд агент, що търси тук? Къде е Ботев? Неофит Бозвели? Априлов?“ Пред смаяните погледи на чорбаджии и попове, които се заоглеждаха, падна нов гръм. . . Сочейки на руския цар, Петко продължи: „А ми този? Къде са на вместо него — Пушкин, Гогол и Толстой!“ Не беше нужно повече, за да се обърне салонът на хаос, да се поведат горещи дебати. . . и на края — да се изкове срещу Петка процес за обида на величеството — вторият по ред, във връзка с който и избяга в чужбина. . .

Петко Ю. Тодоров като дете на 1 година

Баба Цана Николова
— 96 годишна

Разказът на баба Цана е жив и изразителен. „Живяла съм под турско 14 години. Петка помня като 4-5 годишно момче. Баба ми Стана беше нещо като докторка и постоянно ходеше у тях. Петко ходеше у бабини, а аз ходех с баба ми у тях. Заварвала съм го постоянно зает — ту чете, ту рисува. Често с приятели обикаляше из полето. . . Какво е правил после точно — не зная, почна да се говори в Елена, че станал голям, че се издигнал и прославил. . .

Стефана Михайловска
— братова внучка на Иларион Макариополски

Бях на 4-5 години, откакто помня Петка. Той беше много по-голям. Хващаше ме за ръка и ме водеше на градината, която се намираше на мястото на сегашния „Нов квартал“. Това беше харман заграден с каменни стени, имаше овощна градина, плевник и лозе. Точно по това време Петко се е бил върнал от учение в Тулуза и като слаботелесен е прекарвал времето си в почивка. Но той все четеше, пишеше.

Като ученичка във второ отделение с майка ми и с майката на писателя — баба Роза ходих у Петкови в София. Къщата им беше на ул. „Витошка“ и „Аспарух“. При него идваха някакви гости, за които много по-късно майка ми разказваше: — „Помниш ли? Единият от тях беше Яворов?“.

За последен път видях Петка, преди да замине в Париж — беше дошел да вземе майка си. Беше слаб, висок.

☆

ПАМЕТНИ БЕЛЕЖКИ

Беше хубав слънчев ден. Бяхме се събрали десетина деца, между които бяха и децата на починалия преди няколко седмици Петко Юр. Тодоров (Дачо, Колю и Розка) и играехме по кърдъръмената улица около Хаджи Христовата чешма. Йордан Хаджи Петков — баща на починалия, през това време беше седнал в двора под асмата до старата круша и беше дълбоко унесен. Играейки, едно от децата забеляза, че от долния край на улицата се зададе файтон. То викна: „Гледайте, файтон иде.“ По това време рядко идваха файтони в града ни и когато пристигнеше такъв, правеше впечатление не само на децата, но и на възрастните. Файтонджията караше конете тръст и щом стигна до къщата на дядо Йордан, където играехме, файтонът спря и от него скочи една жена, която беше в голям чер воал и се хвърли на Колю и „Розка“, които бяха се приближили до файтона. Тя почна да ги прегръща и целува, но с такива прегръдки и целувки, премесени с майчински сълзи, които ни поразиха. Дядо Йордан, като видя тая картина, стана, изправи се и посрещна снаха си Райна — съпруга на починалия му син. Тя му целуна ръка милвайки децата си, плачеше и нареждаше, че вече са останали сирачета. Дядо Иордан, колкото и да си даваше кураж, очите му се напълниха със сълзи и заплака. Само за около две минути пред портата на къщата се бяха насъбрали цял куп мъже, жени и деца, които наблюдавайки тази покъртително тъжна картина, до един плачеха. И ние, децата, които до преди пет минути безгрижно си играехме, като гледахме веичко това, се разплакахме. Най-вече плачехме, защото гледахме, че Розка и Дачо плачеха. В тоя момент дойде баща ми, на когото очите също се бяха напълнили със сълзи, погали ме по главата и ми каза: „Хайде, върви в къщи при майка си!“ Разбира се, аз послушах баша си и си отидох. Там майка ми, като ме видя, позна, че съм плакал и ме попита защо. След като и казах, тя ме прегърна и погали.

Така се запамети в моя живот, тоя ден който никога няма да забравя!

Коста ВАСИЛЕВ
гр. Елена

Семейството на Петко Ю Тодоров: баща му — Юрдан х. Петков, майката на писателя — Роза х. Христова, Петко (най-голямото дете), Христо и Мина.

Петко Ю. Тодоров на младини

В желанието си да събера материали за родното ми с. Разпоповци, се обърнах между другите и към стария учител и общественик-еленчанин Иван Недев, който ми съобщи:

„През 1889—1892 г. в Еленското класно училище ми е предавал краснописание и рисуване учителят Петко Коев от Разпоповци.

Петко Коев често идваше при моя чичо — Драган Недев, който държеше и кафене и бакалница в къщата на П. Ю. Тодоров и при тия посещения той често се отбиваше с П. Ю. Тодоров при нас — неговите ученици и ни се радваше като ни намираше да разглеждаме руски и френски списания, каквито бащата на Тодоров получаваше.

Почнахме с картинки и приказки да издаваме нещо като вестниче „Месечина“ или „Месечинко“, подпомогнати от учителя си.

В Търново с П. Ю. Тодоров писахме ученически вестник „Слънце“ — литография. Гледахме през 1894 година как се редактираше от Хр. Габровски и Д. Благоев вестник „Работник“.

Ровейки се в архивата на читалището ни в Разпоповци намерих, че през 1896 година, когато там наскоро било основано просветно дружество, писателят П. Ю. Тодоров посетил селото и местното читалище. Той насърчил и напътил в работата младите и неопитни читалищни ръководители, а на бедната тогава читалищна библиотека подарил няколко от своите книги.

Това посещение и дадените от П. Ю. Тодоров наставления дали импулс на читалищните работници за още по-плодотворна работа.

Така още от ранни младини писателят Тодоров, комуто тия дни отпразнувахме 80-годишнината от рождението му и му засвидетелствувахме почит и признателност, започна да служи на своя народ“

Ст. Хр. Медникаров

ПЕЧАТЪТ И РАДИОТО ЗА ГОДИШНИНАТА НА П. Ю. ТОДОРОВ

Статии поместиха: „Народна култура“, „Литер. фронт“, „Борба“, „Студентска трибуна“, „Отеч. фронт“, „Радиопреглед“, „Нар. младеж“, „Читалище“, „Родна реч“, „Септември“. На 9 окт. Радио София предаде специална програма.

ДВЕ ХУБАВИ ОЧИ

Яворов! Една безкрайно нежна поезия, която говори на право на сърцето. Един поток, получил кристални води и от малкото балканско градче Елена.

Малко се знае за връзките на Яворов с Мина — сестрата на П. Ю. Тодоров. А това момиче е играло голяма роля в живота и творчеството на големия поет.

В не една лична творба на Яворов проблясва образът на Мина, на „двете очи“. Плод на тая чиста любов е и драмата му „В полите на Витоша“, където чрез Мила, остави завинаги пленителния образ на Мина Тодорова — една нежно любяща душа.

На тая крехка, двадесетгодишна девица той посвети и дълбоко лиричното си стихотворение „Две хубави очи“.

С Мина Тодорова Яворов се запознава през 1906 година, когато тя е ученичка в София. В това момиче поетът намира своя блян, мечтата си за кристално чистата жена.

Мина е била обикновено крехко създание, роденб само за лирата на големия поет.

Ето как М. Кремек описва външността на Мина: „Големите ѝ очи полуприкрити в сянката на дълбоите ѝ мигли ме погледнаха сърдечно, излъчващи някакъв звезден, трепетен блясък. В тия незабравими очи имаше и наивност и себестдайност: наивността на дете и живителният лъх на пробуждаща се жена. Освен прозрачността на планински извор от тях бликаше свежата струя на развигора. . . Две хубави очи, които бяха всичко в тази девойка. . . Тя имаше едва загатнат бюст и възтесни плещи, прикрити под широките презрамки на ученическата престилка. Беше малко поприведена. Тишината на големите ѝ очи, детският израз на лицето и [illegible] под челото в дебели плитки гъста коса и униформената престилка говореха за нейните не повече от шестнадесет години. Но не шестнадесетте години на здрава, бликаща живот и зрялост селска мома, а възрастта на едно нежно градско момиче, израстнало като стайно цвете, което се мъчи да цъфне!

Запознанството на Яворов с Мина става в къщата на П. Ю. Тодоров в София, където се събират често П. Славейков, д-р Кръстев и Яворов.

Любовта на Яворов към Мина се превръща в извор на известен оптимизъм на поета. Образът на любимата става „звездица“ в стихотворението „Нощ“, „светлина на пролетното утро“ в „Смъртта“, „прохладен лъх от ангелско крило“ в „Среднощни видения“.

Докато в стихотворенията си „Пролетен лъх“, „Дневник“, „Блян“, „Ела“, „Теменуги“ той само загатва за тая обожавана жена „вълшебница“, чиито очи са „звездни небеса“, а косата е „здрачния воал на късна вечер“ „на крехка майска роза пъпка“, „теменуга в храстите бодливи“, то в стихотворението си „Две хубави очи“ Яворов се издава. Тоя прекрасен лиричен къс е посветен само на Мина Тодорова.

„Две хубави очи. Душата на дете
в две хубави очи; музика — лъчи!
Не искат и не обещават те. . .“

Под влиянието на литературната среда, сред която Мина живее при брат си Петко, тя започва да пише малки стихотворения в проза, които дава на Ал. Балабанов. Между това дружбата и с Яворов пуща все по-здрави корени.

Когато Мина е в Елена, тя кореспондира с Яворов. Никой обаче не подозира тия сърдечни отношения.

Между тая чиста и искрена дружба, която не може да остане скрита за дълго, застава като ледена стена семейството на Мина. За Тодорови Яворов е „морално паднал човек“, произхожда от прости родители, не е образован — свършил е само пети клас.

Христо Тодоров — средният брат на Мина е най-упорит враг на поета. Той дори отрича поезията му. Срещу Яворов се опълчва цялото семейство Тодорови, което се мъчи всячески да откъсне Мина от Яворов. Но напразно! Твърде силна е любовта за да бъде спряна.

И след заминаването на Яворов във Франция, кореспонденцията между двамата продължава. През тоя период той печата в сп. „Мисъл“ цикъл стихове, писани за Мина по повод писмата ѝ. Това са стихотворенията: „Мечтата ти е очарована робиня“, „Обичам те въздушно нежна, в нежна младост“, „Мечти“, „По стъпките ми вредом никне жълта злоба“ и „Истината“.

Любовта между Яворов и Мина е много сложна. Мина е привързана към своите родители от една страна, а от друга обича Яворов. Това я разкъсва на две и ѝ причинява душевни терзания. Въпреки, че Яворов и Мина си връщат писмата, отношенията между тях не са скъсани. Мина заминава за Париж. Предварително обаче те са се разделили с Яворов до 1911, за да проверят чрез раздялата силата на чувствата си.

В Париж Мина чете усилено, денонощно и е една от първите студентки. Тя иска да бъде достойна за Яворов. Но жълтата гостенка похлопва на нейните врати. Мина е болна от туберкулоза. . . И на брега на Атлантическия океан, далеч от Яворов тя затваря двете си хубави и пленителни очи. ..

Уговорената среща между Яворов и Мина няма да стане в София през 1911 година. Срещата става през 1910 година в Париж, в църквата, където се извършва опелото на мъртвата Мина. Яворов идва с букет червени рози, сломен от мъка по тая, която няма да намери до края на живота си — момичето с двете хубави очи и кристално чиста душа.

Всяка сутрин идва на гроба на Мина и стои с часове. Своята мъка той излива в стихове.

За цял живот остават у Яворов тия две очи запазени все така хубави, дори и в мъртвото тяло на Мина.

Христо Медникаров

Мина Ю. Тодорова сестра на П. Ю. Тодоров, известна приятелка на П. К. Яворов. Завършила гимназия в София Починала от туберкулоза в Париж 1910 г.

АРХИВНИ МАТЕРИАЛИ ЗА ПЕТКО Ю. ТОДОРОВ

В Централния държавен исторически архив

Съществува специален фонд на името на П. Ю. Тодоров, разпределен както следва:

Творческа дейност

1. Идилии — „Несретник“, „Райски ключар“, „Когато кокичето цъфне“, „Слънчева женитба“ — в 4 редакции, „Касандра“, „Спомени“, „В сянката на назаряnина“, „От една дрипа“, „Елхи“, „От прозореца“, „Камъни“, „Двама“, откъс от неизвестна идилия, бележки за преработка на идилията „Змейно“.

2. Трагедии и драми: „Зидари“ — първа част от второ действие, „Зидари“ — края на първо и начало на второ действие — коректура, „Зидари“ — със стенографски бележки на режисьора, „Зидари“ — друга редакция, превод на трагедията „Зидари“ на руски език от Валери Язвицки, под заглавие „Строители“, драмата „Самодива“ — първа редакция, превод на драмата „Самодива“ на руски от Аврам Романов, драмата „Първите“, бележки към отделните страници на „Първите“, драмите „Невеста Боряна“ и „Змейнова сватба“, бележки към първо и второ действие на „Змейнова сватба“, драматична сцена „А денят още свети в нощта“, „Късмет“ — ръкопис от първо действие.

3. Разкази и очерци: „За правда“, „Защо не цъфнат пак цветята“, „Дремки“, „Сенки“ — в две редакции, „Епилог“ — посветено на „П. К. Яворову“, очерк „Една“ — шеста редакция, „В Гетсиманската градина“, „Елмазът на Саид бей“.

4. Статии: „Толстой в България“, „Васил Стефанич“, статия върху политическото положение в Германия, „Стихията на художника“, разни преводи на писателя на немски, руски, полски, френски, сръбски езици.

Писма на Петко Ю. Тодоров

Изпратени до следните адресанти: Т. Г. Влайков, Райна Ганчева, Ал. Григоров, Кръстю Раковски, Мина Ю. Тодорова, Христо Ю. Тодоров, Юрдан х. Петков Тодоров (баща), Йордан П. Тодоров (син), Христо Ю. Тодоров (брат), Никола Ю. Тодоров (брат).

Получени от различни българи: Божан Ангелов, Ал. Т. Балан, Мара Белчева, Димитър Благоев — относно редактирането на един разказ на П. Ю. Т. в сп. „Ново време“ — 3/15 дек. 1897 г., А. Бояджиев, Ив. Вазов, Владимир Василев, Т. Г. Влайков, Венелин Ганев, Ал. Гиргинов, Петко Горбанов, Елин-Пелин, Лора Каравелова, Ана Карима, д-р Кръстю Кръстев, Никола Мавродинов, Андрей Протич, Христо Разсуканов, Кръстю Раковски, Янко Сакъзов, Пенчо Славейков, Кирил Христов, Цанко Церковски, Стилиян Чилингиров, Иван Шишманов, Мина П. Тодорова — относно душевния и тормоз от близки и роднини за дружбата и с Яворов, писма от Яворов.

72 писма до П. Ю. Тодоров от различни чужденци: Георг Адам — немец, Никола Андрич — хърват, Я. Бегунов — руснак, Д. Блатков — руснак, — искане — да напише за в. „Вопросы жизни“ за общественото настроение в България, Паул Блок — немец, Н. Богданов — руснак, В. Богучарски — руснак, Рудолф Брода — французин, Немирович Данченко — руснак, Ванда Земжуска — полякиня, Миодраг Ибровац — сърбин, Н. Сперански — руснак и др.

Документи за биографията на писателя

Удостоверение и сведение от гимназията в Тулуза за успеха и поведението на П. Ю. Т. — 10 апр. 1897 г., студентска книжка и удостоверение за студенство издадени в Берн и Берлин — 19 март 1898 и 7 апр. 1905 г., обвинителни актове на Търновското, и Русенско съдилища срещу П. Ю. Т. за нанесена обида на княз Фердинанда — 30 дек. 1897/21 ян. 1898 и 16—29 ян. 1901 г., свидетелство за встъпване в брак с Райна Ганчева — 6/19 септ. 1903 г., карта от студентската взаимо-спомагателна каса в Берн за лекуване — 17 окт 1898 г., свидетелство за освобождаване от военна служба — 18/31 окт. 1905, удостоверение за снабдяване със задграничен паспорт — 22 април 5 май 1905 — 3/16 юли 1910 г., заявление от П. Ю. Т. — секретар на Нар. библиотека до Мин. на нар. просвещение за разрешаване на задгранична обиколка и др.

Обществена дейност

Писмо от Дирекцията на печата при Мин. на външните работи — кани П. Ю. Т. да участвува в делегацията по изглаждане дипломатическите отношения между Русия и България — 22 април 5 май 1914 г., част от програмата на радикалната партия за първия конгрес — написана от П. Ю. Т. — 8/21 февр. 1910 г, апел на Съюза на руските социалисти-революционери за помощ на борещите се срещу руското самодържавие, подписан от П. Ю. Т. (без дата).

Снимки

Богучарски — ред. на в. „Руские ведомости“, Юрий Балтружев, Хенрих Ибсен, проф. К. Каснер — немец, Олга Кобилянска — украинска писателка, К. Рудановски — освободителят на Елена — 1877 г., Петко Ю. Тодоров в детски години, П. Ю. Т. в студентските си години 1894—1884, П. Ю. Т. — студент в Тулуза, П. Ю. Т., Невяна Събева и руски студенти — емигранти, П. Ю. Т. — 1898 г., П. Ю. Т. — на смъртно легло — 14/27 февруари 1916 г., П. Ю. Т. и Райна П. Тодорова (съпругата му) — 1892 г., Петко и Христо Ю. Тодорови — братя, в детските им години, П. Ю. Т. с Мария Феодоровна — съпруга на Максим Горки, във вилата „Мустамяки“ — Финландия, П. Ю. Т. с Яворов, колективен портрет на Пенчо Славейков, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров и Кр. Кръстев, Петко Ю. Тодоров с неизвестно лице, Никола и Мина Ю. Тодорови, Роза Юр. Тодорова с дъщеря си Мина, Юрдан Тодоров.

☆

В други фондове на Ц. Д. И. А.

Разказите „Певец“ и „Сенки“, статията „Положението на българския народ след приключването на Балканската война“, доклад „Русофилството в България“ и „Впечатление от едно пътуване в Русия“ (фонд „Ив. Кирилов“). Кореспонденция: Писмо на П. Ю. Т. до П. Яворов за обтегнатите отношения, във връзка с дружбата на последния с Мина — 13/26 март 1909 (фонд „П. К. Яворов“), писма до Кирил Христов, Христо Мутафов и Ив. Кирилов (фонд „Ив. Кирилов“).

В Държавната библиотека „В. Коларов“ — Б. И. А

Идилиите „Неговият син“ и „Сенки“, драмата „Първите“, разказите „Дремка“ и „Защо не цъфнат пак цветята“. Кореспонденция — писма до: Божан Ангелов, Цанко Церковски, Иван Кирилов и Димитър Ризов.

В Българска академия на науките

Писма до: Боян Пенев, Иван Шишманов, Кръстю Кръстев (из фондовете на съответните лица).

В музея „Петко и Пенчо Славейкови“ — София

Писма до Пенчо П. Славейков.

В окръжен държавен архив — Враца

Писмо от П. Ю. Тодоров до Найчо Цанов.

В музея „Ил. Макариополски“ — Елена

Идилии: „Песня“ — с мото „П. К. Яворову“ — в шест варианта, „Неговият син“, „Сенки“, „Молитва“, неизвестна идилия — без начало и край, драмите „Страхил“ и „Първите“, ръкописна статия — без начало и край.

Кореспонденция: Две писма на П. Ю. Т. из Дрезден до баща му (без дати) — относно Мининото заболяване и лекуване.

Обществена дейност: 17 документа от архивата на Еленското читалище — вътре 7 документа на П. Ю. Т. за културно-просветната му дейност в Еленското читалище (2 март 1898—26 ноември 1898), 25 писма, покани и др. — в тях името и културно-просветната дейност на П. Ю. Тодоров (14 ян. 1898—29 окт. 1898).

Съобщава: *Петко Асенов*
уредник на Музея в Елена

Петко Тодоровите тържества в Елена

На 3 и 4 октомври трудещите се от китния балкански град Елена отдадоха заслужена почит към делото на талантливия свой съгражданин — писателя Петко Юрданов Тодоров.

Още в събота в града пристигнаха много гости от София и Търново. Тук беше дошла съпругата на писателя — Райна П. Тодорова, синът на писателя — Николай Петков Тодоров, секретарят на Окръжния комитет на БКП в Търново — Николай Тонев. Съюзът на българските писатели бе представен от около 30 писатели, между които Ламар, Крум Григоров, Челкаш, литературните критици Георги Константинов и Цветан Минков, старши научният сътрудник в Института по българска литература при БАН — Кръстьо Генов, башкирският поет Мустай Керим, Рикардо Пикйо — италиански професор, в Рим. Виталий Злидниев — литературовед от Съветския съюз, Хана Райнерова — чехословашка писателка.

Салонът на народното читалище „Христо Ботев в събота вечер се изпълни с народ.

Доклад за живота и делото на Петко Юрданов Тодоров изнесе литературният критик Георги Константинов.

В неделя (4 окт.) на родната къща на писателя бе открита плоча — барелеф.

Листът е под редакцията на П. АСЕНОВ